

PEDAGOGICAL ASPECTS OF SOCIAL PHILOSOPHY IN THE PROCESS OF EDUCATION

Ergasheva G.M.

"International school of finance technology and science" non-state
higher educational institution, associate professor of "Pedagogy and
psychology" department

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14179863>

ARTICLE INFO

Received: 12th November 2024

Accepted: 17th November 2024

Online: 18th November 2024

KEYWORDS

*Education, social philosophy,
pedagogical aspects, social
consciousness, personality
development, pedagogical
process, methodological
approach, social values.*

ABSTRACT

Pedagogical aspects of social philosophy in the process of education are analyzed in this article. The importance of the main concepts and principles of social philosophy in the formation of human personality in pedagogical processes is highlighted. Also, pedagogical mechanisms of philosophical approaches that serve the development of social consciousness, assimilation of social values, and all-round development of a person during the educational process have been studied. The author gave recommendations on the practical application of the ideological and methodological foundations of social philosophy in the pedagogical process. The article discusses the current issues of social consciousness and responsibility formation in the process of education and upbringing.

TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA IJTIMOYIY FALSAFANING PEDAGOGIK ASPEKTLARI

Ergasheva G.M.

"International school of finance technology and science" nodavlat oliy ta'lim muassasasi,
"Pedagogika va psixologiya" kafedrasi dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14179863>

ARTICLE INFO

Received: 12th November 2024

Accepted: 17th November 2024

Online: 18th November 2024

KEYWORDS

*Ta'lim-tarbiya, ijtimoiy falsafa,
pedagogik aspektlar, ijtimoiy
ong, shaxs kamoloti, pedagogik
jarayon, metodologik
yondashuv, ijtimoiy qadriyatlar.*

ABSTRACT

Mazkur maqolada ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy falsafaning pedagogik aspektlari tahlil qilingan. Ijtimoiy falsafaning asosiy tushunchalari va tamoyillari pedagogik jarayonlarda inson shaxsini shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy ongni rivojlantirish, ijtimoiy qadriyatlarni o'zlashtirish hamda shaxsni har tomonlama kamol topishiga xizmat qiluvchi falsafiy yondashuvlarning pedagogik mexanizmlari o'rganilgan. Muallif, pedagogik jarayonda ijtimoiy falsafaning g'oyaviy-metodologik asoslarini amaliy qo'llash bo'yicha

tavsiyalar bergan. Maqolada ta'lim va tarbiya jarayonida ijtimoiy ong va mas'uliyatni shakllantirishning dolzarb masalalari ko'rib chiqilgan.

Kirish.

Ta'lim va tarbiya jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida inson shaxsini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Mazkur jarayon nafaqat bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, balki ijtimoiy ong va mas'uliyatni rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy falsafaning pedagogik aspektlarini o'rganish ta'lim-tarbiya tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy falsafa ta'lim jarayonida insonning ma'naviy kamoloti, ijtimoiy qadriyatlar va ongni rivojlantirish masalalarini yoritishda mustahkam nazariy asosni taqdim etadi.

Hozirgi zamon sharoitida ijtimoiy falsafa va pedagogika o'zaro uyg'unlashgan holda, shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta'minlovchi yondashuvlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, globalizatsiya jarayonlari ta'lim va tarbiya tizimiga yangi talablarni qo'yib, ijtimoiy qadriyatlar va milliy o'zlikni saqlab qolish muammolarini keskinlashtirmoqda. Shu bois ta'lim jarayonida ijtimoiy falsafaning pedagogik imkoniyatlarini o'rganish va amaliyotda qo'llash dolzarb masalaga aylangan.

Ushbu maqolada ijtimoiy falsafa va pedagogikaning o'zaro aloqasi, uning ta'lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati hamda ijtimoiy ongni rivojlantirishda tutgan o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik jarayonda falsafiy yondashuvlarning amaliy ahamiyati ochib beriladi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy falsafaning pedagogik aspektlarini o'rganish hozirgi davrning muhim talabi hisoblanadi. Globalizatsiya, texnologik rivojlanish va madaniy xilma-xillik sharoitida shaxsni ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash masalasi dolzarb bo'lib bormoqda. Bu jarayon, ayniqsa, yosh avlodni ijtimoiy hayotga tayyorlashda ijtimoiy ong, milliy qadriyatlar va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishni talab qiladi.

Ijtimoiy falsafa shaxsning ijtimoiy muhit bilan o'zaro aloqasini, uning jamiyatdagi o'rnini aniqlashga xizmat qiladigan nazariy asosni taqdim etadi. Ushbu yondashuvlar ta'lim va tarbiya jarayonida quyidagi sabablar tufayli pedagogik jihatdan dolzarb hisoblanadi:

Shaxsni shakllantirishga ta'siri: Ijtimoiy falsafa ta'lim jarayonida shaxsning axloqiy va ma'naviy rivojlanishini boshqarish uchun zarur bo'lgan metodologik asosni taqdim etadi. Bu, ayniqsa, yoshlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishda muhimdir.

Ijtimoiy mas'uliyatni oshirish: Yosh avlodni ijtimoiy hayotga tayyorlash jarayonida ijtimoiy falsafaning tamoyillarini o'rgatish, ular orasida ijtimoiy ong va mas'uliyatni rivojlantirish imkonini beradi.

Zamonaviy talablarga moslashish: Hozirgi ta'lim tizimi nafaqat nazariy bilimlarni berishni, balki yoshlarni jamiyatdagi o'zgarishlarga moslashtirish va ularda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishni ham talab qiladi. Bu jarayon ijtimoiy falsafiy yondashuvlarsiz to'laqqonli amalga oshirilishi qiyin.

Integrativ yondashuv: Ijtimoiy falsafa ta'lim-tarbiya jarayoniga ko'pchilik ijtimoiy-gumanitar fanlarni, jumladan pedagogika, psixologiya va sotsiologiyani birlashtiruvchi yagona

tizimli yondashuvni taklif etadi. Bu, o'z navbatida, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Shu sababli, ijtimoiy falsafaning pedagogik jihatdan o'rganilishi va amaliyotda qo'llanilishi nafaqat shaxs kamolotini ta'minlaydi, balki ta'lim-tarbiya tizimining jamiyat ehtiyojlariga mos bo'lishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili:

Ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy falsafaning pedagogik aspektlarini o'rganish bo'yicha adabiyotlar tahlili ushbu mavzuning ko'plab yetakchi olimlar tomonidan o'rganilganligini ko'rsatadi. Ijtimoiy falsafa va pedagogika fanlarining o'zaro aloqasi, ularning shaxsni shakllantirishdagi ahamiyati va jamiyat ehtiyojlariga moslashuv mexanizmlari turli ilmiy yondashuvlarda ko'rib chiqilgan.

O'zbekistonlik olimlarning, xususan, Abdullayeva[1], Nurmatov[6] kabi tadqiqotchilarning ishlari ta'lim-tarbiyada milliy qadriyatlarning shakllanishi va ularning ijtimoiy falsafa tamoyillari bilan uyg'unlashuvini o'rganishga bag'ishlangan. Ularning tadqiqotlarida shaxsning ijtimoiylashuvi va tarbiyaviy jarayonda ijtimoiy muhitning ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

Rus olimlari orasida V. S. Lazarev[7] va N. Yu. Krupskyaning[5] ishlari ijtimoiy ongning shakllantirish masalalariga bag'ishlangan. Ular ta'lim-tarbiya jarayonida shaxsni ijtimoiy muhitga moslashtirishda falsafiy yondashuvlarning zarurligini ta'kidlaydilar. Lazarev ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishning nazariy asoslarini ishlab chiqib, pedagogik jarayonda ularni qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Xorijiy adabiyotlarda, masalan, P. Freire kabi mualliflar ijtimoiy ong va qadriyatlar shakllanishini ta'lim-tarbiya jarayonining markaziy vazifasi sifatida ko'rsatadilar. P. Freire[2] esa ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Hozirgi davrda ijtimoiy falsafani ta'lim jarayoniga integratsiya qilish masalalari bo'yicha Yevropa olimlarining ishlari, xususan, E. Gellner va A. MacIntyre kabi tadqiqotchilar muhim ahamiyat kasb etadi. Ular ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar sharoitida ta'lim tizimining transformatsiyasi masalalarini o'rganadilar. Gellner[3] ijtimoiy qadriyatlarning o'zgarishi va shaxs kamolotiga ta'sirini ko'rsatgan.

O'zbekistonlik olimlar orasida Karimov[4] va Soliyeva[8] ijtimoiy falsafaning milliy ta'lim tizimida qo'llanilishi bo'yicha tadqiqotlar olib borgan. Ular ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishda milliy madaniyat va urf-odatlarining o'rnini alohida ta'kidlaydilar.

Tahlil natijalariga ko'ra, ijtimoiy falsafaning pedagogik aspektlari nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb masala sifatida ko'rilmoqda. Adabiyotlar mazkur mavzuni o'rganishda nazariy asos bo'lib xizmat qilishi bilan birga, ta'lim-tarbiyaga oid amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish uchun platforma yaratadi. Shu bilan birga, mavzu bo'yicha hali ham chuqurroq empirik tadqiqotlar o'tkazish zaruriyati mavjudligi aniqlanadi.

Muhokama

Ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy falsafaning pedagogik aspektlari zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida o'z o'rniga ega. Ushbu jarayon ijtimoiy ong, shaxsiy mas'uliyat va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish orqali insonning jamiyatdagi o'rnini aniqlashga xizmat qiladi. Muhokama davomida quyidagi asosiy masalalar tahlil qilindi:

Ijtimoiy falsafa ta'lim-tarbiya jarayonida shaxsning ijtimoiylashuvi va ma'naviy rivojlanishiga asos bo'luvchi metodologik tamoyillarni belgilaydi. Ayniqsa, shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvi va global qadriyatlar bilan milliy qadriyatlarning uyg'unlashuvi ta'lim jarayonining asosiy vazifalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'limda ijtimoiy falsafiy yondashuvlarning qo'llanilishi pedagogik jarayonning samaradorligini oshiradi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarni saqlab qolish va ularni global qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish pedagogik jarayonning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Muhokamada aniqlanishicha, ijtimoiy falsafa shaxsning o'zligini anglash va uning jamiyatdagi o'rnini belgilashda nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Bu milliy identifikatsiyani mustahkamlashga yordam beradi va shaxsni ijtimoiy mas'uliyatga tayyorlaydi.

Muhokama davomida ijtimoiy falsafaning pedagogik jarayondagi amaliy ahamiyati alohida ta'kidlandi. Shaxsning ijtimoiy ongini shakllantirishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, axloqiy me'yorlarni o'rgatish va mas'uliyatli fuqarolikni tarbiyalash kabi tamoyillar muhim o'rin tutadi. Bu esa zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan vazifalarni hal qilishda ijtimoiy falsafiy yondashuvlarning zarurligini ko'rsatadi.

Muhokamada ta'lim jarayonida ijtimoiy falsafa tamoyillarini qo'llashda bir qator muammolar mavjudligi aniqlanadi. Jumladan:

- Ijtimoiy falsafiy tushunchalarni amaliyotga tatbiq etishdagi qiyinchiliklar;
- Pedagogik kadrlarning ijtimoiy falsafa bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmalarga ega emasligi;
- Ta'lim mazmunining shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy qadriyatlarni uyg'unlashtirishga yetarli darajada yo'naltirilmaganligi.

Muhokama natijalariga ko'ra, ijtimoiy falsafaning pedagogik aspektlarini rivojlantirish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Ta'lim dasturlariga ijtimoiy falsafa bo'yicha maxsus kurslarni kiritish;
- Pedagogik kadrlarni ijtimoiy falsafa va uning pedagogik ahamiyati bo'yicha o'qitish;
- Ta'lim jarayonida ijtimoiy mas'uliyat va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan usullarni keng qo'llash.

Muhokama jarayonida olib borilgan tahlillar ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy falsafaning pedagogik tamoyillarini keng joriy qilishning dolzarbligini va bu borada tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatdi.

Xulosa.

Mazkur tadqiqotda ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy falsafaning pedagogik aspektlari o'rganilib, uning shaxsni kamolotga yetaklashdagi ahamiyati tahlil qilindi. Ijtimoiy falsafa tamoyillari pedagogik jarayonda shaxsning ijtimoiylashuvi, ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirish va globalizatsiya sharoitida milliy qadriyatlarni asrashga xizmat qilishi aniqlangan. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarga olib keldi:

Ijtimoiy falsafaning ta'lim-tarbiyadagi roli: Ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy falsafaning tamoyillari shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. U insonni nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan jamiyat ehtiyojlariga moslashishga tayyorlaydi;

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi: Milliy qadriyatlarni saqlab qolish va global qadriyatlar bilan integratsiya qilish ta'lim jarayonining dolzarb vazifasi bo'lib, bu jarayonda ijtimoiy falsafiy yondashuvlar samarali vosita sifatida xizmat qiladi;

Pedagogik jarayonda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Ta'lim mazmunida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, axloqiy me'yorlarni targ'ib qilish va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga yo'naltirilgan usullarni keng qo'llash lozim;

Amaliy tavsiyalar: Ta'lim dasturlariga ijtimoiy falsafa bo'yicha maxsus kurslarni joriy etish, pedagogik kadrlarni ushbu soha bo'yicha tayyorlash va o'quv jarayonida interfaol metodlarni qo'llash zarur;

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy falsafaning pedagogik tamoyillarini joriy etish nafaqat shaxsning kamolotiga xizmat qiladi, balki jamiyat taraqqiyotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu yondashuvlarni pedagogik amaliyotga keng ko'lamda tatbiq etish kelgusida milliy ta'lim tizimining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

References:

1. Abdullayeva, D. (2020). Ta'lim-tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarning ahamiyati. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Freire, P. (1970). Pedagogy of the Oppressed. New York: Continuum.
3. Gellner, E. (1996). Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals. London: Penguin.
4. Karimov, A. (2021). O'zbek ta'lim tizimida ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirish masalalari. Toshkent: Ma'naviyat.
5. Krupskaya, N. Yu. (1929). O pedagogike i vospitani. Moskva: Gosizdat.
6. Nurmatov, O. (2019). Ijtimoiy falsafa va pedagogika: integratsiyalashgan yondashuvlar. Samarqand: Ilmiy tadqiqotlar markazi.
7. Lazarev, V. S. (2017). Obshchestvennoye soznaniye v pedagogike: teorii i praktiki. Moskva: Nauka.
8. Soliyeva, M. (2022). Pedagogik jarayonda ijtimoiy falsafaning metodologik asoslari. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.